

WAGNERIANA CATALANA Nº 32 ANY 2010

TEMA 5: WAGNERISME

TÍTOL: **RECORDS DE LA MEVA VIDA**

AUTOR: *Josep Maria Sagalés Fontcuberta*

In memoriam Josep Maria Sagalés i Fontcuberta

Extracte de les Memòries del nostre soci Josep Maria Sagalés, recentment traspassat, presentades per ell mateix en motiu del seu 90 aniversari, celebrat l'any 2008. S'han seleccionat els fragments referents a la seva afecció per la música especialment per Wagner i records familiars entranyables. Pels seus comentaris, es pot constatar que el Liceu dels anys 40 als 60, era realment un magnífic teatre de l'òpera, no tenien grans pressupostos, ni massa personal, ni tampoc grans mitjans tècnics, però l'amor a la música, el respecte pel públic, la col.laboració dels millors artistes i escenògrafs van aconseguir unes temporades rodones en les que les estrenes d'obres, el variat repertori, els noms de cantants de primera i directors més destacats hi volguessin actuar oferint al públic un espectacle complet, que feia les delícies de tots els assistents. Serveixin aquestes línies com a record del nostre entranyable i apreciat soci.

Per a mí que m'agradava tant la música, al final de la temporada 1941-1942 per mitjà d'uns coneguts vaig poder entrar a la "claca" del Gran Teatre del Liceu (eren els que podien entrar solament amb un "pase" i aplaudien quan el cap de claca els hi deia), i així podia anar-hi ja que a casa no estaven encara, per poder pagar un abono. En aquesta temporada vaig veure per primera vegada el ***Tristany i Isolda*** cantat per la gran soprano Erna Schluter i dirigit per el mestre Karl Elmendorff.

Durant aquesta temporada també va venir a Barcelona, al Palau de la Musica Català, l'orquestra Filharmonica de Berlin dirigida per Karl Bohm i el papà, com a cosa extraordinària, va comprar quatre localitats de platea, era a la primera fila, anant-hi tots quatre el papà, la mamà, el meu germà Jordi i jo. Quedarem molt emocionats, veient dirigir a aquell gran director podent escoltar aquella meravellosa orquestra.

Liceu, Llotja nº 11

Després d'una temporada a la "claca" el papà ja va poder pagar-me una entrada a general, primer al cinquè pis i després al quart. S'entrava al Liceu per l'escala del carrer Sant Pau que s'obria dues hores abans fent, l'habitual cua normalment assentats a l'escala, mirant d'aprofitar per estudiar una mica i poder tenir una de les 18 localitats centrals que tenien visibilitat.

Els papàs que encara anaven al Liceu solament alguns dies durant la temporada de 1944 ja varen abonar-se a dues butaques de platea i a en Jordi i a mi ens pagaren dos localitats que quedaven lliures a la llotja número 11 del tercer pis, llotja de "Solters", així se'n deien, tots érem amics del club de Tennis Barcelona i coneguts de la mili; eren en Robert, en Jorva, en Castella, en Jordi i jo. En aquella llotja passarem tots nosaltres uns anys meravellosos dels que tenim infinitat de records.

Teníem un reglament que va anar sempre molt bé, entre d'altres coses, havíem d' avisar-nos sempre dos dies abans, quan convidàvem alguna noia o noies amigues, perquè aquestes es trobessin sempre bé. A la llotja hi teníem un bar del que se'n cuidava l'acomodador del pis, persona simpatiquíssima, que per una petita propina, ens guardava les begudes que tenien durant la temporada, es cuidava d'anar-les canviant quan s'acabaven, ens rentava els gots, així és que estava sempre tot a punt i quan era necessari portava una capsa de bombons. Vaig estar en aquesta llotja fins que em vaig casar l'any 1956 i de la vida musical que vaig viure al Liceu des de que va acabar la guerra o sigui, de la temporada 1940-1941 fins la temporada de l'any 1950-51 que va ser quan va celebrar **l'Associació Wagneriana** el seu 50 aniversari, en parlarem ara i posteriorment quan arribem a aquesta data em parlarem fins l'any 1956 que va ser l'any que vaig casar-me

Després d'haver vist **Tristany i Isolda** per primera vegada durant la temporada 1940/1941, com hem dit anant a la "claca" del Liceu, també vaig veure per primera vegada **Els Mestres Cantaires** però el més important va ser que vaig tornar a veure per segona vegada tota la **Tetralogia** completa per la companyia del teatre de Frankfurt, que va estar a Barcelona més de quatre setmanes. L'orquestra del Liceu es va ampliar a 97 músics, 6 dels quals vàrem venir de Frankfurt i va ésser dirigida pels mestres Hans Konwitschny i Karl Elmendorff.

Degut a la guerra europea i la dificultat de contractar i poder venir pels visats dels cantants, la resta de la temporada va ésser més vulgar i entre les obres que es varen representar podem citar, que el 12 de desembre de 1940 es va inaugurar la temporada amb: Otello i entre altres obres que vàrem representar-se podem citar: Aida, Rigoletto, La Traviata. Carmen, Manon i Madame Buterfly, que es va representar en la funció en benefici de les víctimes del gran incendi de la ciutat de Santander.

Aquesta temporada, també, va ser quan el prestigiós escenògraf Josep Mestres Cabanes, que havia estat amb Salvador Alarma, l'últim dels grans escenògrafs catalans, va ocupar el taller d'escenografia sobre el sostre del Gran Teatre del Liceu, en el que va realitzar la seva gran labor, que es va centrar especialment en les òperes wagnerianes, encara que també va fer decorats per moltes altres obres.

La temporada 1941-1942

Vaig anar a cinquè pis i es va inaugurar el dia 2 de desembre amb una Bohème cantada pel gran tenor Lauri Volpi i Mercedes Capsir.

Lauri Volpi va cantar també la Aida i Tosca, i vàrem tornar a fer-se després de molts anys la Favorita de Donizetti, per l'excel·lent, Elena Nicolai i el tenor Giovanni Malipiero Don Pasquale per Mercedes Capsir, també aquesta temporada va debutar el tenor català Pau Civil amb Adrianna Lecouvrer.

El cicle alemany va començar amb Le Nozze di Figaro i Così fan Tutte, després van haver-hi les clàssiques representacions Wagnerianes de rigor, entre elles recordo uns grans **Mestres Cantaires** i va finalitzar la temporada amb el Cavalier de la Rosa de Richard Strauss, que vaig veure per primera vegada, però referent a les Bodes de Figaro, vull ressaltar que els artistes de

les grans companyies alemanyes que venien amb les seves posicions en escena i els magnífics i adequats vestits que portaven, semblaven figures de zebres que actuaven a l'escenari.

La temporada 1942-1943

Ja vaig anar al quart pis i també la va inaugurar el tenor Lauri Volpi amb la Bohème, després també va fer Turandot i més tard es representa Aida amb Elena Nicolai i la Traviata amb Mercedes Capsir.

El cicle alemany va ser més novedós ja que es va representar Idomeneo Rei di *Creta de Mozart i Adrianna in Naxos de Richard Straus*, també va ser la primera vegada que la vaig veure **Tristany** i altre vegada tota la **Tetralogia** i en la temporada de quaresma va venir la Filharmonica de Berlin dirigida per Hans Knappertzbuch.

La temporada 1943-1944

Va esser el primer any que ja vaig anar a la llotja número 11 del tercer pis i l'última que vàrem venir les grans companyies alemanyes amb gran cantants, degut a que ja estaven al final de la guerra Europea. Varen representar Idomeneo de Mozart, Freischutz de Weber i de Wagner **Tristany i Isolda** i **Els Mestres Cantaires de Nuremberg**, cantant el **Sachs** el gran baríton Stern, que va cantar amb un gran sentiment i molt emocionat l'últim parlament de **Sachs** del tercer acte, de tal forma que va emocionar a tot el teatre, que en acabar va tenir una ovació tronadora, de les que es recorda tota la vida i dintre la temporada italiana podem citar, un Rigoletto de Lauri Volpi i una Madame Butterfly. En la temporada de quaresma va tornar a venir la Filharmonica de Berlin.

La temporada 1944-1945,

Podem dir que durant l'estiu de 1944 el front alemany ja va començar a retrocedir ràpidament, el que va fer que es tingués que prescindir de la participació alemanya, però, es va cobrir la temporada amb cantants espanyols i amb Lauri Volpi, que estava a Espanya perquè s'havia casat amb la soprano Valenciana Maria Ros i es va inaugurar la temporada amb Turandot. Els cantants espanyols, que varen cobrir la temporada, van ser Hipólito Lázaro, que va venir a Barcelona expressament de L'Havana on estava i va cantar una gran Aida i Tosca, Pau Civil, Mercedes Capsir i Raimundo Torres, que ja va

començar a brillar amb llum pròpia i que va cantar un **Lohengrin**, en italià amb Pau Civil, que va repetir el "Raconto" del tercer acte en català. També i varen intervenir altres cantants, com Maria Espinal, Lidia Ibarrondo, Fidela Campina, que va fer Aida i Tosca i el baríton Pau Vidal que va fer Rigoletto, però la gran sorpresa d'aquella temporada es va produir el 13 de gener de 1945 amb les Noces de Figaro, cantada per Victoria de los Angeles, comprovant tothom que aquell dia havia nascut una gran estrella. En aquella temporada va venir al Liceu el director Napoleoni Annovazzi que tants anys va continuar en aquest teatre.

La temporada 1945-1946

Degut a les circumstàncies, es va semblar molt a l'anterior, iniciant-se el 22 de desembre amb Aida. Després va continuar amb el gran descobriment de la temporada anterior, Victoria de los Angeles, que va cantar el Manon de Massenet i va captivar a l'audiència i després, va cantar el Faust amb un èxit sorprenent. Es van fer, també, La Bohème i les Noces de Figaro i Ramon Torres va repetir amb un gran èxit cantant la Serva Padrona de Pergolesi i el Secreto de Susana del Wolf-Ferrari. Però aquell any, va ser el que ja Ramon Torres, va triomfar definitivament amb el Boris Goudunov, que va cantar i interpretar sensacionalment, encara recordo la caiguda per l'escalinata del tron en el moment de la seva mort. Es vàrem representar també un cop més la Buterfly, Rigoletto i Tosca i com a coses noves, vam veure Cavalleria Rusticana i Pagliacci, un Ballo in Maschera, Werther, i Sanson i Dalila acabant la temporada amb un altre **Lohengrin**, com la temporada anterior.

En els concerts de quaresma el pare Antoni Massana va dirigir i estrenar el dia 1 d'abril de 1946 el seu oratori La Creació

La temporada 1946-1947.

Aquesta temporada va començar el 3 de desembre de 1946: amb una Manon, com es natural, cantada per Victoria de los Angeles però amb el gran tenor Giuseppe di Stefano, on la seva popularitat va ser extraordinària al Liceu. Després, es va presentar una Aida, cantada per Carles Castellani i la Mezzo Elena Nicolai amb el tenor Mario del Mónaco i la seva actuació va ser simplement tolerada pel públic, però després quan es va presentar amb La Gioconda, el tenor que va ser, l'idol discogràfic de mig món, va ser

sorollosament esbroncat en aquest teatre i de tal manera, que es va indisposar súbitament i va ser substituït per Pau Civil. En aquesta temporada es va representar la Sonambula de Bellini també la va cantar Giuseppe di Stefano, que es va guanyar tot el públic del Liceu, per la seva gran manera de cantar. També es va fer Mefistofeles per Mercedes Capsir i es va repetir el Boris Godunov afegint-se al repertori rus el Zar Saltan de Rimski Korsakof i dues Khovantchina de Mussorgsky. No podien faltar Madame Butterfly, i es va fer també, un Cosí fan Tutte, per una Julietta Simionatto, que començava a fer-se cèlebre i finalment ja va tornar a fer-se **La Walkiria** i **Tristany i Isolda**, per cantants alemanys, acabant:: temporada amb una Bohème cantada per Maria Espinal i dirigida pel mestre Josep Sabater, molt amic del papà com he dit anteriorment.

La temporada 1947-1948

Aquest any es va començar a celebrar el centenari del gran teatre del Liceu i per això, es va preparar la reposició d'Anna Bolena de Donizetti, que va ser primera òpera que es va cantar en aquest històric teatre, es va fer amb un gran repartiment amb Julietta Simionatto, el gran baix Cesare Siepi i com a baríton, va cantar Manuel Ausensi. El dia 6 de gener de 1948, per celebrar aquest centenari, es va organitzar un gran sopar que va fer-se sobre tota la platea, tapada a nivell de L'escenari amb totes les taules adornades amb gran rams de flors i tota la sala que també estava adornada amb moltes d'aquestes. Després de sopar vàrem retirar les taules i va acabar la festa amb un ball, que va durar fins a les dues de la matinada. També es va presentar una sensacional Norma per Maria Caniglia i Ebe Stignani i entre altres obres Orfeo de Gluck, cantat per Ebe Stignani. Aquest any 1948 va posar-se en escena el Giravolt de Maig d'Eduard Toldrà així com El Gato con Botas de Xavier Montsalvatge. Va continuar el cicle d'òpera russa amb: Sadko, La Ciutat Invisible, el Rossignol, de Stravinsky i va acabar la temporada amb el cicle wagnerià, en el que es va representar **L'Holandès**, **Parsifal** i **Tannhäuser**, cantat per Victoria de los Angeles, acabant la temporada amb un Cavalier de la Rosa. El 22 de Maig de 1948 Franco va venir al Liceu i es va representar "La vida breve" i "El Amor Brujo", i Victoria de los Angeles va fer un recital.

La temporada 1948-1949

Va ser també molt variada i brillant començant l'onze de novembre, amb Un Ballo in Maschera, amb Maria Caniglia, Giani Poggi i Raimundo Torres, tots grans cantants; un Barbero de Sevilla i un Don Giovanni cantats per Gino Bechi i es va estrenar La Fiamma de Respighi, el Triptic de Puccini i es vàrem reposar òperes, com Fedora, de Giordano, Pelleas et Melisande, de Debussy, el Faust, de Gounod i Lakmè, de Delibes. El mes de gener de 1949 es va retirar la gran cantant, Mercedes Capsir, després de 34 anys de la seva esplèndida carrera amb l'òpera Il matrimoni Secreto i després de La Favorita, va venir el repertori alemany amb un **Tristany** cantat per la gran Erna Sluter, els Freichutz i L'estreno de la Elektra de Richard Strauss, a qui se li va retre homenatge i va dirigir l'obra Georges Sebastian

La temporada 1949-1950

Aquesta temporada per fi, va ser molt extensa i nodrida de títols wagnerians. Vam poder sentir al Liceu, per primera vegada, a la gran cantant Kirsten Flagstad que acompanyada pel gran bariton Hans Hotter, va cantar, per la seva presentació, el **Tristany i Isolda**. Per aquesta representació es van augmentar el preus de les entrades, cosa que no va sentar bé a la concurrència i al entrar al Liceu, es deia que ja havien sentit grans **Isoldes** i que ho trobaven exagerat, però al final del primer acte, l'atronadora i llarga ovació va fer que ja ningú se'n recordés de l'augment dels preus. Aquesta mateixa temporada també vàrem veure una **Walkiria** sensacional, cantada per aquests dos artistes incomparables i també un **Capvespre dels Déus** cantat per la mateixa Kirsten Flagstad i el tenor Gunter Treptow. També vàrem veure uns **Mestres Cantaires** i un **Tannhäuser** en la que Victoria de los Angeles feia de **Eva** i **Elisabet** amb la seva gran manera de cantar i interpretar.

En aquesta temporada, a més de l'Anna Bolenna, van presentar-se altres títols no molt freqüents com Falstaff, amb Maria Caniglia, que debutava al Liceu i que tan estimada va ser, actuant juntament amb Julietta Simionatto, que ja triomfava en tot el món amb la seva capacitat vocal. Vàrem fer-se també El Barbero de Sevilla, Martha, La forza del destino i el Manon Lescaut, amb un gran èxit de Maria Caniglia, finalment la gran especialista de Salome, la gran cantant Christel Goltz, va representar aquesta obra que en la dansa dels vels va quedar-se amb un lleuger bikini de color carn, que va ser molt comentat pels

crítics. Entre les obres italianes i russes podem citar una Aida, un I puritanni, i una Bohème pel tenor Mario Filipeschi i Maria Espinal, i un Boris Godunov, per cantants eslaus, però, encapçalava el repartiment Raimundo Torres, ja triomfador del Boris d'altres temporades.

La temporada 1950-1951,

A part del divers repertori italià, com que es commemorava la mort de Giuseppe Verdi, mort l'any 1901, va començar amb Rigoletto, cantat per Gino Becchi també, Nabucco i Otello. Entre d'altres obres de diferents autors que varem veure aquella temporada són: Norma, Turandot, Orfeo, La flauta màgica, La ciutat invisible, Carmen, però el gran triomfador d'aquell any, va ser, el gran tenor alemany Max Lorentz, que es va presentar amb **Lohengrin** i després amb **Rienzi**, que va ser la primera vegada que es representava al Liceu, també va cantar el Fidelio, l'única òpera de Beethoven, junt amb la gran soprano Grob-Prandl. Max Lorenz, com veurem, va tornar altres anys al Liceu per la seva gran qualitat. Asse-nyalar també que aquell any 1951 va ser el 50 aniversari de l'**Associació Wagneriana**, que tenia poca activitat ex-cepte la venda de llibres a la llibreria Ver-daguer on recordo haver-hi anat varies vegades amb el meu pare per comprar llibres de l'**Associació**, tant per nosaltres com per amics o coneguts. En aquest 50 aniversari es va commemorar molt fastuosament i entre altres coses es va fer l'exposició "Wagner en el mar" en la que recordo, que hi vam anar amb el meu pare i el meu germà, trobant-nos allí amb: diversos amics membres també de l'**Associació**. Per aquest 50 aniversari, va venir a Barcelona Wieland Wagner, nét del mestre i la seva esposa, i en l'exposició citada, a més d'exhibir-se les publicacions de l'**Associació Wagneriana** hi havia diversos documents de Wagner i algunes partitures originals del mestre. També recordo que es vàrem donar diverses conferències i especialment, tinc present la donada pel Doctor Suñé i Medan a la que hi vam assistir amb el meu pare. També es va fer un concert al Palau de la Musica Catalana per l'orquestra Municipal de Barcelona al que naturalment vàrem anar-hi i vam poder veure dirigir la segona part pel mestre Ribera, i la primera i tercera part la va dirigir el mestre Toldrà. Va ser un verdader èxit i allí vaig veure per primera vegada Wieland Wagner que també va assistir al concert. També en aquells dies, es va col·locar en el Liceu una placa

commemorativa d'aquests 50 anys i que sorprenentment no ha estat conservada després de la reconstrucció del Teatre. El meu pare també va assistir a un homenatge que es va fer al tenor Viñas i a Joaquim Pena al cementiri de Barcelona. Durant aquests actes es va començar a parlar de la possibilitat de poder veure a Barcelona els festivals de Bayreuth sense saber si es farien al Palau Nacional, que a mi m'agradava molt, però finalment van determinar fer-ho al Liceu. on es va determinar fer-ho. Durant aquests anys o temporades del Liceu, vaig veure les millors representacions, els millors directors, els millors cantants de l'època, els millors decorats, fets molts d'ells pels nostres grans escenògrafs Soler i Rovirosa, Alarma i Mestres Cabanes (cosa que avui dia no es pot dir).

La temporada 1951-1952

Va ésser la del Congrés Eucarístic de Barcelona que al marge del gran significat religiós, va ser el primer gran acte espectacular, que tornava a Barcelona al nivell de capital europea després dels anys de la postguerra.

El Liceu per la seva commemoració, es va representar l'òpera sacra "Cecilia" del compositor Monsenyor Licinio Recife, que va assistir a l'estrena al 28 de maig de 1952, però la temporada va començar el 20 de Novembre amb un solemne homenatge a la soprano Kirsten Flagstag que va cantar diferents fragments dels títols més apreciats del seu repertori i hem de senyalar especialment amb l'enorme entusiasme que va ser rebuda al sortir a l'escenari, que va omplir d'admiració a la pròpia homenatjada. Aquesta temporada es va desenvolupar sota el signe de Wagner i ja en el programa hi havia un retrat d'ell rodejat de diferents motius escenogràfics de Mestres Cabanes que va restaurar els decorats de *Tristany i Isolda* fets per en Soler i Rovirosa, que feia més de cinquanta anys que havia mort. Aquest Tristany, el varen cantar Max Lorenz i Grob-Prandl, que van tornar al Liceu i posteriorment varen inter-venir en la *Te-tralogia* també amb el tenor Gunther Trep-tow, acabant el cicle amb un homenatge a Max Lorenz i a Grob Prandl.

A més a més aquella tempo-rada es van re-presentar Aida, on en el ballet del segon acte que actuaven Juan Magriñà i la primera ballarina en el moment final d'aquest ballet, quan el ballarí la puja a les seves espatlles, va baixar tot el vestit de la ballarina fins a la cintura, que ràpidament se'l va pujar,

però, que nosaltres des de la allotja ho vam veure, fent els corresponents comentaris. També varen fer-se altres òperes com La Traviata, La Bohème i Maruxa de Vives.

La temporada 1952-1953

En aquesta temporada es varen recuperar diferents òperes que estaven molts anys oblidades, com Don Carlo de Verdi i Adriana Lecouvreur de Cilea, es varen estrenar "La Resurreccione", de Franco Alfaro, El Consul, de Menotti, i Soledad, de Manen, també varen representar-se dues òperes russes, el Zar Saltan i el Boris Goudonov pel gran baix Boris Christov. També es vàrem fer Les Bodes de Figaro de Mozart per grans cantants alemanys i de Wagner varen fer **Lohengrin**, **Els Mestres Cantaires** i **Parsifal** cantats pel tenor Max Lorenz que també va fer-ho en un Fidelio de Beethoven.

El mes de maig de 1953 amb motiu del centenari de Verdàguer es va estrenar al Liceu l'òpera Canigó del pare Antoni Massana, cantada en català per Pau Civil, Raimundo Torres, Manuel Ausensi, etc., dirigits per Pablo Soroza-bal figurant la bandera catalana en un tendal que hi havia pintat en el decorat, fet en el taller de Liceu per el mestre Mestres Cabanes, tot això fet amb el premi de les autoritats competents.

La temporada 1953-1954

En aquesta temporada a part de la temporada alemanya en que vàrem veure un gran Don Giovanni de Mozart, una magnífica **Walkiria** cantada per Max Lorenz i Gertrude GrobPrandl, vam sentir també un **Tristany i Isolda** per la dita Grob-Prandl, i un **Tannhäuser** cantat per Max Lorenz, en totes aquestes obres estaven acompanyant a aquestes figures grans cantants.

Finalment però, la que es va presentar en el Liceu i va tenir un gran triomf va ser la destacada Renata Tebaldi (nascuda a Pesaro com Rossini) que el 4 de Novembre va cantar La Traviata amb un grandíol triomf que la va confirmar com a una de les més importants cantants i encara es va superar, pocs dies després, amb una immensa Tosca acompanyada per Gianni Poggi i el baríton Tadei.

En aquella època venien al Liceu els millors cantants del moment, com podeu comprovar en La Gioconda la va representar per Maria Caniglia, Mario Filippeschi i Aldo Prodi i amb l'Aida, Mario del Monaco i Ebe Stignani.

També varen fer-se algunes òperes insòlites com Linda de Chamonix de Donizetti Cavalieri di Ekebu de Zandonai, Margherita da Cortona de Refice i La Medium, Amelia al Ballo, i els Visitants Nocturns de Menotti.

També hi va haver aquell any òpera francesa com Faust, Werther i l'òpera de cambra Don Gil de Alcalá de Manuel Penella.

La temporada 1954-1955:

Durant aquesta temporada ja es parlava molt dels **Festivals Wagner** que es farien a la primavera de 1955 , però la temporada d'hivern es va inaugurar amb la Forza del Destino de Verdi cantant la part de Leonora, Renata Tebaldi que si va ser brillant la seva presentació la temporada anterior, encara va ser-ho més aquesta, tant que amb ella es va iniciar el costum d'entregar la medalla d'or del teatre als grans cantants triomfadors i li fou entregada el 16 de Novembre de 1954 i va haver de concedir-se també a Gianni Poggi per evitar que "plantés" al Liceu per un atac de gelosia. A ell se li va donar el dia 20.

Aquella temporada també, entre d'altres coses, vam veure el Barbieri di Sevilla, una Cenerentola de Rossini i una Rondin de Puccini, per la companyia del Festival de Glyndeburne i es varen també representar el Castell de Barba-Blava de Bela Bartok i Juana de Arco en la foguera, de Francis Poulenc que es va representar en versió teatral per la gran actriu sueca Ingrid Bergman que en las seves memòries diu, que va arribar a Barcelona sense tenir ni idea de com era el Liceu i va quedar meravellada de la seva grandiositat i bellesa quan el va veure.

També es va fer òpera russa amb La Ciutat Invisible i Eugene Onegin, òpera txeca, amb La Núvia Venuda de Smetana es va representar també Don Giovanni de Mozart i la temporada alemanya amb Der Freischutz de Weber continuant amb el Cavaller de la Rosa de Richard Strauss acabant amb las obres de Wagner **La Walkiria**, **Tristany** i **Tannhäuser**, per Max Lorenz.

Ja he dit alguns concerts importants de la temporada de Quaresma, però vull assenyalar també, algunes de les bones companyies de ballet que vam veure en las petites temporades de primavera com son: La cèlebre companyia del Marques de Cuevas, Ballets de Montecarlo, els de l'òpera de Paris, de New York City Ballet i el London's Festival Ballet.

Les representacions wagnerianes "a domicili"

Ara parlarem de com va sorgir la idea, de les representacions wagnerianes que fèiem a casa i d'alguns dels molts records que en tinc.

Al no venir al Liceu, les companyies alemanyes (degut a la segona guerra mundial) que representaven principalment obres de Wagner i agradant-nos a nosaltres molt la música i especialment la de Wagner, així com també, a alguns amics de les colles amb que anàvem, organitzàvem cada dues o tres setmanes, un dia per la tarda, organitzàvem concerts amb els discos que teníem i especialment de les obres wagnerianes, a casa d'un o d'altre de la colla. A aquests concerts, a les cases on els donàvem, s'hi afegien alguns amics i amigues dels propietaris de la casa.

Un dia quan acabàvem un dels concerts a casa, va arribar el papà, que ja sabeu que era un gran musicòleg i gran wagnerià i els nois que estàvem allà, ens queixàvem que quan escoltàvem alguna obra completa de Wagner, al final es parlava una mica, fen distreure els altres que la volien escoltar, comentant que si la poguessin veure representada a tothom els hi agradaria més i no es parlaria. Això va fer, que el papà ens digués que si ho fèiem, ell estava per ajudar-nos i si necessitàvem alguna cosa de la fàbrica, i que les despeses anirien totes al seu càrrec.

Animats per com havia anat la conversació, vam començar a parlar-ho a les nits després de sopar en Jordi i jo, amb en el Jordi Domènech, el "Se" Llovera i l'Enric Miralbell que venien algun dia.

Jo vaig començar a fer els dibuixos del Teatre, d'unes mides aproximadament més del doble del "Teatre de los Niños" que teníem a casa per jugar, o sigui uns 50 cm de boca per uns 50 cm també d'alçada, ara be, tota l'embocadura del teatre era d'uns 20 cm més pels costats i uns 30 cm per sobre, on hi havia els dibuixos que a continuació es detallaran: a la part superior, al centre, hi havia el moment que **Siegfried** clava l'espasa al **Drac**; a mà dreta hi havia l'escena de la consagració del Gral en el **Parsifal**; i al costat esquerra hi havia l'escena de primer acte del **Tristany** quan aquest i **Isolda** beuen el beuratge d'amor. Al lateral esquerra, hi havia l'escena del final de **La Walkiria** quan **Brunhilda** demana a **Wotan** que no la deixi desprotegida a dalt de la muntanya; i finalment, al lateral dret hi havia l'escena final de **Capvespre dels déus**, en el moment que es desborda el Rhin i el foc s'estén fins al

Walhalla; sota de l'embocadura hi havia el fossat amb els faristols per l'orquestra i sobre un pedestal el faristol del director.

Vam preveure tot el que demanava Wagner per les seves representacions, i fent ascensors el papà, projectarem poder tenir muntats tres actes a la vegada, amb tres departaments que poguessin pujar i baixar com un muntacàrregues, així com les instal·lacions elèctriques de tot l'escenari. (Actualment tots els nous escenaris es fan amb aquest concepte).

En Jordi dibuixava els personatges que sortien en les obres wagnerianes que volíem representar fent també els esquemes dels decorats i en Jordi Domènech i jo pensàvem com mouríem els personatges. En Miralvell i en "Se" anaven ajudant-nos a tots.

El papà com és natural es feia càrrec de les despeses, i intervenia especialment en els esquemes de les instal·lacions elèctriques, i el Sr. Domènech, arquitecte, fill del cèlebre Lluís Domènech i Muntaner, també wagnerià, s'hi afegia amb els seus comentaris.

També anàvem pensant la manera de poder fer aquestes representacions sense interrupció ja que els discos que teníem en aquella època eren de 78 revolucions i la seva duració era molt curta; per solucionar això, ho férem amb dos tocadiscos, posant en marxa el segon abans d'acabar el primer, sabent la nota en què ho teníem de fer, perquè empalmés bé ja que al començament del disc hi havia un espai que no se sentia res.

Al cap d'uns mesos d'anar-hi treballant, després de sopar, vam poder representar per primera vegada "**L'Or del Rhin**", nosaltres dèiem: -"Està fet com ho volia Wagner" .

El primer quadro feia molt efecte, representava el fons del riu i impressionava molt perquè al fons de l'escenari, després de l'últim teló hi havia dos telons més fets amb uns forats ovalats que anaven passant, un cap amunt i l'altra cap avall, movent un corró i amb un focus al darrere donant la sensació que era l'aigua que es movia. Qui movia aquests corróns, era el "Se", **les filles del Rhin** semblaven que nedessin, mogudes lateralment per un filferro molt prim, que no es veia i l'**Alberich** es movia des de sota, que pujava i baixava per les roques. La il·luminació era d'una gran importància i l'or era una gran pedra formada per paper d'or il·luminat amb un petit focus que al final l'**Alberich**

l'arrancava i quan se l'emportava quedava l'escena amb molt poca il·luminació. A "La Vanguardia" del centenari de la mort de Wagner (08/01/84), s'indicava el què va dir el nét de Wagner quan va venir a Barcelona "Sols a Bayreuth i a Barcelona es pot veure l'autèntic Wagner"

Al començar l'interludi, el Rhin s'anava enfonsant i a sobre es veia, com diu Wagner, la vall del Rhin i el Walhalla a dalt de tot d'una gran muntanya, amb el sol naixent que l'il·luminava.

Al final d'aquest quadre, **Wotan** i **Loge** determinen anar a les coves on estan els **Nibelungs** i en el moment que començaven a entrar en un forat que hi ha a terra, l'escenari començava a pujar veient-se les roques i els forats per on es veia les coves on els **Nibelungs** estaven forjant diferents peces d'or, fins arribar a la cova més gran que és on estava **Mime** tal com explica Wagner.

Després de tenir **Wotan** i **Loge** presoner a **Alberich** pugen amb ell a la prada i també, tal com diu Wagner, l'escena es transformava com abans però en sentit contrari, o sigui baixant fins arribar a la vall del Rhin.

Aquesta primera representació, com podeu suposar va tenir un gran èxit, essent convidats, els que més assistien als concerts, sentint-se la música sense interrupció durant tota l'obra, encara que hi havia alguns talls, cosa bastant freqüent en les col·leccions de discos que s'editaven en aquella època. En Jordi es cuidava dels tocadiscos, les figures eren retallades sobre tauler, pintades pel Jordi que també havia fet els decorats i mogudes per un pal de fusta a ran de terra i el papà es cuidava de la il·luminació de l'escenari i en Jordi Domènech i jo de moure els personatges que ja podien donar la volta sobre ells mateixos per mitjà d'uns fils que anaven per terra pel costat del pal que els desplaçava, però quan donaven la volta i estant tallats sobre tauler perdien tota la il·lusió. Al fer-ho sense interrupció i no veient-se cap fil que movien les figures, aconseguíem que la gent no es pogués distreure i fossin atents al que pogués passar.

A continuació vam començar a preparar **La Walkiria**, donant-nos compte que teníem que solucionar altres coses, com el poder fer les figures amb volum. Vam provar de vestir-les amb roba però aquesta no tenia el caient necessari, ja que les figures tenien aproximadament uns deu centímetres d'alçada. Determinant posteriorment, primer que haurien de ser de fusta tallada,

i que s'haurien de moure més i finalment que **Siegmond** hauria d'arrancar l'espasa de l'arbre en el primer acte, **Wotan** havia d'ajeure la seva filla **Brunhilda**, que és una de les vuit **Walkiries**, i que aquesta es pogués ajeure, i també havíem de fer fum pel foc de l'últim acte, sense fer soroll que molestés al públic, així que passessin **les Walkiries** i **Wotan** a cavall pels núvols.

El primer ho vàrem poder solucionar, perquè el papà va trobar un tallador, que sobre els dibuixos i mides que li donava el Jordi, feia unes escultures perfectes.

El segon, o sigui, que poguessin moure's, ho solucionàrem seccionant les figures pel lloc on volíem donar-los-hi moviment, buidant-les per dins amb molta cura i construint petits ganxos o palanques, perquè es poguessin moure pels llocs escollits, principalment braços i cintura, passant per dintre de la mateixa, perquè no es veiés res per l'exterior, els fils necessaris per fer els moviments, anaven a parar, aquests, al final del pal amb petites aixetes per poder maniobrar els moviments, des de l'extrem del pal que estava fora de l'escenari.

Perquè **Siegmond** pogués arrancar l'espasa de l'arbre, vam haver de fer que el seu braç dret fos un electroimant, format per un clau bastant gran, la cabota del mateix (part rodona del clau), feia de ma, i tot el braç, l'interior era l'ànima del clau que estava envoltat de fil elèctric de bobina, que formava l'electroimant, que, donant-li corrent, arrancava l'espasa que estava clavada a l'arbre, ja que el pom de la mateixa era de ferro i la podia treure. Ja es podeu imaginar l'efecte que feia això.

Les Walkiries, durant la cavalcada passaven per dalt de l'últim teló (els núvols), proporcionalment molt més petites i a cavall, desplaçades, com ho fèiem amb les filles del Rhin i igualment quan venia en **Wotan**. Finalment vam trobar la manera de fer fum químicament amb uns cubilets on hi havia principalment àcid sulfúric i sobre d'ell hi anaven caient unes gotes d'àcid clorhídric, que feia un fum molt espès, que per mitjà de tubs de vidre el portàvem als llocs desitjats. (No feia gens de soroll, però si una mica de mala olor, a diferència del Liceu que se sentia la pressió del vapor d'aigua per fer el fum).Perquè l'olor no molestés al públic, vam posar un gran extractor al balcó

de l'habitació on hi havia l'escenari i d'aquesta forma no sortia el fum cap el públic.

De **La Walkiria** ja teníem una col·lecció completa i cantada pel gran tenor Lauritz Melchior, del que tant el papà com nosaltres, n'érem uns grans fans. A pesar d'això, posteriorment i com veureu després, en tocàrem un altre.

Animats amb tot el que havíem resolt, vam decidir muntar el **Siegfried**. En ell, les escenes més difícils per nosaltres eren, en el primer acte, la forja de l'espasa i el poder trencar el mall amb l'espasa al final del mateix. En el segon acte hi havia la lluita de **Siegfried** amb el **drac** i en el tercer el despertar de la **Walkiria**.

Per a la forja de l'espasa, **Siegfried** havia de fer moviments molt diferents, aquest problema, com que nosaltres amb una sola figura no podíem fer-ho, ho vàrem solucionar fent diferents **Siegfrieds**, que estaven amagats darrera d'alguna de les roques que formaven la cova, (aquest decorat era real) i quan passava per darrera d'ella, deixaven al **Siegfried** que portàvem i agafàvem el necessari per forjar, manxar, picar l'espasa o partir el mall, cosa que feia molt efecte. Ho fèiem, aguantant el mig mall trencat amb un ferro per sota de l'escenari, i en el moment que jo feia que **Siegfried** piqués amb l'espasa el mall es trencava, afluint jo el suport que l'aguantava.

Pel segon acte el Sr. Domènech, l'arquitecte, va dir que ell faria el **Drac**, com així va ser, fent un **Drac** sensacional que es movia tot ell, als ulls hi havia dues bombetes molt petites blaves i vermelles, que quan el papà els donava corrent, s'encenien les unes o les altres, segons ell volia i això feia un gran efecte, treia fum per la boca i el nas, que el feia la seva filla Carmen fumant-se un cigarret, i per un tub el feia sortir, com hem dit, per la boca i el nas del drac, i els moviments per la lluita, eren perfectes, així com els de **Siegfried** que utilitzàvem, que era, un altre personatge de dimensions més petites, ja que estava més lluny del primer teló,- amb els moviments adequats per a la lluita.

El despertar de **la Walkiria**, com que ja havíem resolt el problema dels moviments, no va ser difícil però feia molt efecte quan després de què **Siegfried** li fes el petó, ella s'aixecava per la cintura i quedava asseguda sobre la roca en la que estava dormida.

Com que la gent s'anava assabentant de les èpoques que fèiem les representacions, un o dos dies per setmana, començant a dos quarts de deu de la nit, avisàvem al sereno, que ja ens ho preguntava, per estar a la cura de l'entrada i sortida dels convidats. Convidàvem als amics, tant del papà, com de la mamà i de nosaltres, i molts d'ells ens demanaven, quan faríem **Tristany**. Això va fer que paréssim el posar a escena "**El Capvespre dels déus**" que ja teníem mig muntat el primer interludi, "Viatge de **Siegfried** pel Rhin", on mentre l'escenari anava pujant, el **Siegfried** amb el cavall **Grane** anava baixant per la muntanya, amagant-se per darrera quan no es veia i tornant a sortir després mes avall, mentre l'escenari anava pujant, fins arribar al Rhin i sortia amb el cavall a la mà, pujant a una plataforma feta de troncs que estava al riu i s'anava desplaçant en direcció al "Palau dels Guibixungs", perquè l'escenari podia desplaçar-se lateralment (que era per on entraven els decorats), fins arribar a l'escenari que ja era el Palau.

Això també hauria fet molt bonic si l'haguéssim acabat, però no va poder ser per preparar, com hem dit, el muntatge de **Tristany**.

El Sr. Pere Domènech, que hem dit, va intervenir al fer el **Drac** del **Siegfried**, per ajudar-nos va dir al meu germà, que ell ja faria el primer acte del **Tristany**, per poder-lo tenir abans i en Jordi feia el segon i el tercer.

El primer acte representava la coberta d'un vaixell, que ocupava quasi tota l'amplada de la boca de l'escenari, i al centre hi havia una tenda de campanya amb el sostre quadrat al voltant de l'arbre de la barca. El preludi s'escoltava amb el teló de boca pujat i el de la tenda tancat, que no s'obria fins a finalitzar el preludi.

Al acabar l'acte i arribar el vaixell, prop del castell del **rei Mark**, pel fons apareixia el castell, que es movia d'un costat cap a l'altre de l'escenari, fent l'efecte que el vaixell arribava.

L'únic problema que podíem tenir en el **Tristany**, era com **Isolda** (al primer acte) donava la copa de la beguda a **Tristany**, ell l'agafava, bevia, i després ella tornava a prendre-li. Però com que ja havíem resolt, com el **Siegmund** arrancava l'espasa de l'arbre, a **La Walkiria**, vam aprofitar això per fer un braç de la **Isolda** i un del **Tristany** de bobina de tal manera que quan el meu pare donava la corrent elèctrica a l'un o a l'altre, es canviaven la copa, fins

que al final treia la corrent a **Isolda** i la copa queia a terra. Així va ésser com estrenàvem una nit el **Tristany** Tant d'èxit varen tenir aquestes representacions que vam veure'ns obligats a fer-les dos dies per setmana, impedit que nosaltres poguéssim preparar-ne d'altres. Venien cada vegada, unes vint persones, i al primer intermedi, la mamà donava pastes i cafè i es feien els corresponents comentaris, podent-hi estar nosaltres, ja que quan acabava l'acte podíem sortir quasi immediatament ja que el canvi de decorats era molt ràpid perquè estaven posats al departament de dalt o de baix de l'escenari movable i només teníem que moure el muntacàrregues manualment, per posar-lo al seu lloc.

Al cap d'un cert nombre de representacions, el Sr. Domènech, amb els amics que venien més sovint, van regalar un pergamí al papà, on també hi va col·laborar el meu germà pintant les figures que hi havien en ell, fet pel Sr. Domènech. Aquest pergamí està datat el 7 de Desembre de 1948 i està emmarcat en el menjador de casa.

Poc abans d'arribar al centenar de representacions va venir a veure'ns el gran escenògraf Sr. Mestres Cabanes, amb un amic seu, li van agradar molt les escenografies fetes pel meu germà ja que seguien molt les normes dels decorats que ell havia fet pel Liceu, dient-nos que tenia un esbós aproximadament de la mida de l'escenari que ens deixaria, per poder fer el primer acte del **Tannhäuser** en la representació número cent.

Així vam fer-ho i la representació número cent va ser l'única que va fer-se a la tarda d'un diumenge, perquè poguéssim venir el gran musicòleg Pare Massana, representant per única vegada el primer acte del **Tannhäuser**, amb els decorats cedits pel gran escenògraf Mestres Cabanes, les figures dibuixades pel meu germà, tallades i mecanitzades per nosaltres. A la segona part fèiem el primer acte de **La Walkiria**, i a la tercera, el primer acte de **Tristany i Isolda**.

Aquestes representacions van ser sempre de caràcter privat, com ho volia el meu pare, però van estar allí moltes persones del món musical i altres artistes dels que citaré els que venien més sovint i els més importants, com els Mestres Toldrà i Sabater, pintors com Ramon Campmany, pianistes com Maria Vilardell (néta del tenor Viñas) i Rosa Sabater, la gran escriptora Anna d'Ax i

moltes temporades (sempre que estava a Barcelona) el Mestre Antoni Ribera, que havia dirigit a Bayreuth i al Liceu, gran col·laborador de l'**Associació Wagneriana** i que havia traduït, junt amb altres, els llibrets de les obres wagnerianes, amb els temes musicals, col·laborant molt a la difusió de les mateixes i que el dia de la representació, portava una llanterna, que projectant a una pantalla que col·locàvem sobre la boca de l'escenari, es veia la traducció en català de dites obres Actualment això també es fa a tots els teatres d'òpera.

Aquestes representacions ens van fer gaudir molt i amb elles, conèixer cada vegada més a Wagner, els temes i la lletra de les obres, ja que teníem sempre al davant la partitura amb les traduccions al català, que les anàvem seguint sempre, quan a la vegada fèiem els moviments dels personatges.

Al final ja movíem els personatges com si fóssim nosaltres mateixos qui actuéssim, no solament com havíem assajat sinó que algunes vegades improvisàvem.

Recordo per citar una de les moltes anècdotes que passaven, la que, fent jo de **Siegmond** i en Jordi Domènech de **Siegllinda** i mirant jo d'aguantar l'abraçada fins el moment que ho indicava el tema musical, tant identificat estava en Jordi Domènech, tant ficat a dintre de l'obra, que en aquell moment em deia: "Abraça'm", "Abraça'm!". Varen sentir-ho els de la primera fila i es va comentar molt, en el primer intermedi.

Les representacions les començaven sempre quan s'acabava la temporada d'òpera del Liceu, parant també pels concerts de Quaresma i les funcions de ballet, però a partir de l'any 1951 com que en Jordi Domènech va entrar a treballar a la casa Philips de discos, jo vaig acabar la carrera i començava a treballar, les representacions les fèiem un dia a la setmana. Fins L'any 1953 solament les fèiem quan algú les demanava amb molta insistència i aleshores, convidàvem a les persones que també ho havien sol·licitat.

1955 . LES REFORMES DEL LICEU

Aquell any 1955 després de la temporada, per poder fer els festivals Wagner a l'escenari del gran Teatre del Liceu es varen tenir que fer grans reformes tècniques, fent moltes modificacions i modernitzacions per poder col·locar el gran ciclorama necessari per les escenificacions de Wieland Wagner.

Amb aquest motiu es va reformar i actualitzar tota la instal·lació elèctrica de l'escenari, demanant a la fàbrica d'ascensors ERSCE, i per tant al meu pare que havia fet la mecanització, quadres de maniobra elèctrica i instal·lació, per l'accionament dels telons de boca i foc del teatre; que també fes de nou els quadres de maniobra i tota la instal·lació elèctrica que s'havia fet per primera vegada l'any 1929, o sigui que ja tenia més de 25 anys.

Durant aquestes obres, el meu pare, va simpatitzar molt amb el doctor Karl Ipser, representant de la família Wagner que també es cuidava de la preparació i direcció dels treballs que es feien al Liceu pels Festivals, va estar molt de temps a Barcelona, on l'hi va néixer un fill que va posar-li Jordi per ser el patró de Catalunya.

Essent el meu pare de **l'Associació Wagneriana**, parlaven del gran treball que havia fet **l'Associació** i un dia va comentar-li les sessions d'òpera que fèiem a casa, des que no venien al Liceu les grans companyies alemanyes i els grans cantants que tant ens feien gaudir, degut a la gerra europea, explicant-li que havíem construït un petit teatre, en el que hi havíem representat ***l'Or del Rhin, la Walkiria, Siegfried, Tristany i Isolda***, invitant-lo a què vingués a casa a veure alguna de les representacions. Aquestes, li van agradar tant, que les va veure totes, demanant-nos que li agradaria poder invitar, als néts de Wagner, (Wieland i Wolfgang) quan fossin a Barcelona, i que, si podien, que vinguessin a casa per veure alguna d'aquestes representacions i a nosaltres ens invitava a veure els assajos de les obres que es representarien en els festivals. El que ens va sorprendre d'aquests assajos va ser:

En el primer acte de ***Parsifal***, a l'entrada dels cavallers al temple, sempre havia vist que entraven pels costats de l'escenari, però en aquella representació, com podem recordar, tots els que la vàrem veure, els cavallers que eren més de 40, entraven pel centre, en files aproximadament de 8 i es començaven a veure de lluny molt petits i s'anaven acostant fins que arribaven al centre de l'escenari, ja amb mida normal, col·locant-se al voltant d'una taula rodona que estava sobre quatre graons, també rodons, que l'envoltaven, on es feia la consagració del Graal. Tot això suposo que es veia així per efectes lluminosos.

Del segon acte vaig trobar magnífica l'escena de les **Noies Flors**. Jo en totes les representacions que havia vist, sempre quedava descontent de com es representava aquesta escena, ja que les **Noies Flors**, anaven vestides amb unes bates estampades de flors i totes elles eren de diferent alçada, tipus, etc., i es movien sense que sabessin que fer, cosa que no lligava amb l'esperit de Wagner, que volia per aquesta escena ni tan sols amb les anotacions que ell va escriure a la pròpia partitura, però vaig veure, després de rellegir-les que els seus nets no van fer res més que seguir aquestes anotacions, aprofitant-se dels avantatges de la nova tècnica. O sigui, que el que vam veure va ser, com diu Wagner que de tots els indrets surten corrent i en desordre xamoses **Noies Flors**, primer d'una en una i després en gran nombre abillades amb uns tènues vels de colors delicats, simulant que s'havien cobert amb ells apressadament, com si acabessin de despertar esglaiades, i el que vam veure va ser aquestes noies (cor de ball) totes joves, esveltes, amb llargues cabelleres i vestides (com Wagner diu) amb tènues vels de color gris clar, però il·luminades amb diferents colors delicats i entre elles s'agrupaven per més colors i amb els seus moviments i postures eren les que formaven les flors del jardí encantat i acabaven L'escena totes elles, formant una enorme flor al voltant de **Parsifal** que estava el centre de L'escenari en un petit monticle existent i semblava que ell, fos el sèpal de la flor i totes elles formaven els pètals en funció de les postures dels seus cossos.

Posteriorment en aquest acte, en el moment en què **Klingsor** des del fons de l'escena i des d'una alçada d'uns 5 metres tira la llança a **Parsifal** per matar-lo, que està al centre de l'escenari, quasi a la boca del mateix i l'agafa per fer el senyal de la creu amb la mateixa i acabar l'acte, sense que es veiés, com jo estava acostumat, cap cable ni cap dispositiu per fer-ho. Em va impressionar tant que quan Wieland va venir a casa, per mitjà del Dr. Ipser, li vaig preguntar com ho feien, contestant-me el Dr. Ipser, que en el pròxim assaig del **Parsifal** em deixés pujar a l'escenari per veure-ho i així va ser, veient que la llança que tirava **Klingsor**, la tirava enrere i la que agafava **Parsifal** era una altra llança, que com que ell estava dret davant de **Klingsor** i d'esquena al públic, li pujava des del terra una altra que era la que agafava ell sense que es veiés, per efectes lluminosos d'un llamp.

En el **Tristany** els decorats eren molt simples, però com en el **Parsifal** i **La Walkiria** et situaven sempre en el lloc que descriu Wagner a l'obra, així el primer acte, passava a la coberta d'un vaixell amb una simple tenda de campanya situada sobre la mateixa i que es veia el vaixell quan s'obrien les cortines de la tenda, quan entrava el **Tristany** o el **Rei Mark** al final de l'acte. En el segon, hi havia la torre des d'on vigilava la **Branguena** i el banc del jardí on hi seien **Tristany** i **Isolda**, i al tercer acte passava en un mirador sobre el mar, que el delimitava les baranes d'obra que l'envoltava.

En la primera representació del **Tristany** es va rendir un emotiu homenatge al nostre tenor Francesc Viñas.

Finalment parlarem de **La Walkiria**, que com és natural, el primer acte passava a la cabanya de **Hunding**, però el que més em va sorprendre i em va agradar molt, va ser que la llar de foc estava al centre de l'escenari en el lloc de L'apuntador, (que no n'hi havia) donant la llum del foc, des de dintre de la mateixa, a l'espasa Nothung clavada a l'arbre, de forma que quan s'avivava el foc es veia aquesta il·luminada sense que es distingís cap raig de focus, que sempre es veia quan la llar estava al costat.

Finalment el tercer acte era tan real i espectacular, el foc que envoltava tot l'escenari que, el primer dia de la representació, molts dels espectadors que estaven prop dels passadissos de platea es varen aixecar anant cap a les portes, fins que els acomodadors, que estaven allí, varen calmar-los, dient que tornessin a seure.

En els assajos vaig veure que els dos germans Wieland i Wolfgang estaven sempre junts, asseguts a les primeres files de platea, contemplant la representació i que parlaven moltes vegades, pujant a escena Wieland per col·locar adequadament als intèrprets o cors, corregint algun moviment o situació d'ells. Tant en els assajos del **Parsifal** com de **La Walkiria** al menys va pujar Wieland a l'escenari una desena de vegades cada acte i poques menys en l'assaig del **Tristany**.

La visita de Wieland Wagner

Finalment explicaré el dia que Wieland Wagner va venir a casa a veure una de les representacions que fèiem i va ser uns dies abans de començar les representacions dels festivals al Liceu, que van ser el dia 16 d'abril del 1955,

començant amb **Parsifal**. El Dr. Ipser ens va dir el dia que podia venir Wieland i l'obra que volia veure, que va ser, **La Walkiria**.

Vàrem començar la representació a les 9 de la nit i acabàvem aproximadament al voltant de la una, ja que després del primer acte, com feia sempre, la mamà preparava unes pastes i cafè i tot això feia perdre una mitja hora i quan acabava el segon acte solament parlàvem uns deu minuts, però acabàvem en aquesta hora, perquè a casa no es retallava res de L'obra.

Quan varen arribar el Dr. Ipser i Wieland Wagner el papà mitjançant el Dr. Ipser, feia d'intèrpret, va dir-li unes paraules de salutació i benvinguda, començant la representació. Al final del primer acte, també per mitjà del Dr. Ipser, ja ens va dir que li agradava molt i es va interessar per com fèiem que **Siegmond** agafés l'espasa que estava clavada a l'arbre. En el segon intermedí encara que molt curt, vam veure que li agradava cada vegada més i quan va acabar la representació ens va felicitar i vam estar comentant coses i detalls de la mateixa, com fèiem el foc, com **Wotan** ajeia a **La Walkiria**, com fèiem la lluita de **Siegmond** i **Hunding** al final del segon acte i com **Wotan** posava a **La Walkiria** sobre la roca per adormir-la. Al veure'l tan animat i content, el meu germà Jordi i en Jordi Domènech, que ens ajudava i intervenia en les representacions, com hem explicat, i que treballava a l'empresa Phillips, van demanar-li al Dr. Ipser que preguntés a Wieland si ens donaria permís per gravar la representació que farien de **La Walkiria** al Liceu, per poder-la escoltar nosaltres a les nostres representacions. Li va agradar molt la idea i immediatament va dir al Dr. Ipser que ens digués que sí, que ens donava permís i que ho féssim el dia 27 d'abril que era el dia que es representava **La Walkiria** per primera vegada als festivals del Liceu. Així ho vam fer, col·locant tres micròfons a l'esce-nari, un a l'orquestra i un a la llotja número 11 del tercer pis que teníem nosaltres, per cap-tar l'ambient general.

D'aquesta gravació van fer-se'n cinc còpies de discos, dos ens les vam quedar la família Sagalés per poder tocar-los en les nostres representacions, dos per la família Domènech L'altra la vam enviar a Bayreuth pels germans Wagner. La del meu germà Jordi, que la tenia la seva vídua, Pepita Moix, la va donar a l'**Associació Wagneriana**, i l'any 2005, la casa Aria Recording, quan es van celebrar els 50 anys d'aquests festivals ens van demanar la copia de

l'Associació i la meua per fer-ne una edició pel públic en general. Durant la celebració d'aquests festivals, a Barcelona es varen organitzar diferents actes commemoratius, entre ells L'engal·lonament del carrer Pelai amb adorns i il·luminacions i amb les figures dels personatges wagnerians de totes les obres de Wagner, pintades per l'escenògraf Josep Mestres Cabanes, tenint-se que esbrinar els seus noms, per un concurs popular.

Es va organitzar també un concurs d'aparadors, alguns d'ells molt espectaculars. A pesar que el concurs només era al Passeig de Gràcia, altres establiments de tot Barcelona també van ser decorats amb temes wagnerians. A la "Acadèmia de Musica de la Congregació de la Immaculada" el Pare Massana va comentar varies obres de Wagner i amb aquest motiu va tornar a veure's amb el meu pare. També es va organitzar en el Tinell una exposició amb obres de dibuixants, pintors i escultors residents a Espanya sobre temes wagnerians i també el 30 d'abril els "Amics del Passeig de Gràcia" van organitzar un concert, on van intervenir la Banda Municipal de Barcelona i més de mil cantants, la majoria dels Cors d'en Clavé, per homenatjar-los, com a introductors de l'obra de Wagner a Barcelona ja que van cantar per primera vegada el **cor dels Pelegrins** de *Tannhäuser*. Aquest concert es va fer en l'encreuament dels carrers de València i el Passeig de Gràcia, ja que en l'encreuament del mateix carrer València amb la Rambla de Catalunya existia un monument a Clavé, que després va ser traslladat al passeig de Sant Joan. En aquest concert vam tornar a veure als néts de Wagner.

La temporada 1955 A 1961

Del Liceu en parlarem a partir de l'any 1956 com hem dit, en el que es van fer els Festivals Wagnerians fins l'any 1960, o sigui que començarem per la temporada 1955 / 1956. Durant aquesta temporada va reaparèixer Victoria de los Angeles apartada alguns anys del Liceu per la seva gran carrera internacional. Es va inaugurar amb Madama Butterfly acompanyada pel gran tenor Gianni Raimondi que va debutar al Liceu. Va fer també una Bohème. Nosaltres vàrem veure Butterfly i Fidelio de Beethoven que ja es començava a fer alguna vegada al Liceu i *Tristany i Isolda* en el que va debutar la grandiosa cantant As-trid Varnay, també es van fer al-tres obres com El Rap-te del Serrall commemorant el segon centenari de Mozart; Electra de Richard Strauss el

Sanson i Dalila i un **Tannhäuser**. Aquesta temporada es va donar la medalla d'honor del Liceu a Victoria de los Angeles.

La temporada 1956-1957

Varen venir al Liceu grans cantants entre els que podem citar Victoria de los Angeles, Renata Tebaldi, Astrid Varnay, Anton Dermota, Gianni Poggi, Gianni Raimondi, i Manuel Ausensi. Nosaltres vàrem veure el Manon de Massenet i la Bohème per Victoria de los Angeles, la Tosca per la Tebaldi i **La Walkiria** i **El Capvespre dels déus** per l'Astrid Varnay, representant-se també al Liceu altres obres com La favorita, Norma, Aida, Francesca de Rimini, Marta, Las Bodas de Figaro i **Lohengrin**.

La temporada 1957-1958

Es va programar en cinc parts, o sigui: Operes noves com "La Santa de Bleeker Street" de Menotti i " La guerra" de Renzo Rosellini, òperes italianes com Il Trovatore, Rigoletto, Don Pasquale i el tríptic de Puccini; òperes franceses com Thais i Faust; un festival Falla i la temporada alemanya amb Salome i el Cavaller de la Rosa de Richard Strauss i un **Tristany i Isolda** que va ser el debut al Liceu de Birgit Nilsson que feia molts anys que ja actuava a Bayreuth a la que va ser-li concedida la cinquena medalla d'or del Liceu i a qui va acompanyar com a **Tristany**, Wolfgang Windgassen acabant la temporada amb un Così fan Tutte de Mozart i amb diverses obres cantades per Renata Tebaldi que va cantar la Butterfly per primera vegada a Barcelona, la Bohème i Adriana Lecouvreur una de les seves millors especialitats i per la temporada de ballet va venir la cèlebre companyia del Marqués de Cuevas. Nosaltres solament vam veure el Cavaller de la Rosa, **Tristany i Isolda**, Adriana Lecouvreur i el Ballet del Marqués de Cuevas. El dia 12 d'Abril de 1958 es va produir al Liceu un cas que sembla incongruent i és que un club de fútbol cantava una òpera al Liceu, això va ser quan el Club de Fútbol Júnior (amateur) va cantar Carmina Burana de Carl Orff i l'òpera Die Kluge del mateix autor, òperes que es van estrenar a Espanya amb motiu del quarantè aniversari de l'entitat. Aquesta entitat ja havia estrenat a Espanya les obres que assenyalen en la funció que feien cada any. Òperes com Una cosa rara del valencià Vicenç Martin i Soler l'any 1936, Alcina de Händel el 1943 i Merlin d'Albéniz el 1944.

La temporada 1958-1959

va ser una temporada relativament curta en la que nosaltres solament vàrem veure un Otello cantat per Ramon Vinay, Turandot per Gertrude Grob-Prandl, tots dos cantants també d'obres de Wagner, un Rigoletto en el que va debutar al Liceu Alfredo Krauss i **La Walkiria** cantada per Birgit Nilsson com **Brunhilda**, Regine Crespin com **Siglinda** que va ésser la primera soprano que va fer un crit d'exclamació en el moment que **Sigmund** arrenca l'espasa de l'arbre, que en aquella representació el feia el gran tenor Wolfgang Windgassen. A més d'aquestes obres també es varen representar la Norma, Aida, Diàlegs de Carmelites, El Barbero de Sevilla cantant per Victoria de los Angeles, Las Bodas de Figaro. Lucia di Lammermoor, un **Holandès Errant** i un **Tristany**, i durant aquella temporada es va estrenar l'òpera Amunt de Joan Altisent. El dia 5 de Maig de 1959 va venir per única vegada al Liceu a fer un concert "la Callas".

La temporada 1959-1960

Varen començar les dificultats en el Gran Teatre del Liceu; van haver d'apujar-se els preus de les localitats i vam començar la temporada amb Manon Lescaut de Puccini cantat per Renata Tebaldi que també va cantar La Bohème i Tosca el dia 22 de Novembre de 1959 que va ser l'última obra que va cantar al Liceu. Entre d'altres obres es van fer el Cirano de Bergerac de Franco Alfano, Lucia di Lammermoor de Donizetti, La Sonnambula de Bellini, Simon Boccanegra de Verdi, Guillermo Tell de Rosinni, i La Dolores de Bretón i com òperes alemanyes varen fer-se Fidelio de Beethoven, Haensel i Gretel de Humperdink i de Wagner, **Tristany i Isolda**, un **Lohengrin** per Regine Crespin com **Elsa** i Gertrude Grob-Prandl com **Ortrud**, un **Capvespre dels déus** també per la Grob-Prandl a la que varen donar-li al final d'aquella temporada la medalla d'or del Liceu. Entre altres òperes que van fer-se podem citar El Barbero de Sevilla. Aida, Falstaff, I Puritani per Joan Sutherland i un **Siegfried** per Wolfgang Windgassen i un **Parsifal**, acabant la temporada amb un Rat Penat de Johan Strauss. Nosaltres vàrem veure Manon Lescaut i La Bohème per Tebaldi, Haensel i Gretel, **Lohengrin**, **El Capvespre dels déus**, **Parsifal** i El Rat-Penat i per la temporada de Ballet, va tornar la companyia del Marqués de Cuevas.

Josep Maria Sagalés i Fontcuberta